21. 5. 2024

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Započtení pohledávky

Započtení pohledávky je tradičním institutem, který má původ v římské právu a který je běžnou součástí právních systémů včetně českého právního řádu. Ač se od sebe jednotlivé aspekty jeho aplikace mohou lišit v závislosti na příslušné právní úpravě, základní principy a účel zůstávají – jsou jimi efektivní vypořádání vzájemných závazků mezi stranami, které přispívá ke stabilitě obchodních vztahů a zjednodušení finančních transakcí. Článek je zaměřen na stručné představení institutu, podmínek jeho použití, možných limitací, způsobu realizace a účinků, které při započtení pohledávek nastávají.

Započtení

Česká právní úprava nabízí notné množství možností, jak lze docílit zániku závazku. Jednou z nich je i v praxi hojně využívaný institut započtení pohledávek zakotvený v § 1982 a násl. občanského zákoníku.

Podstata započtení spočívá v tom, že dluží-li si strany vzájemně plnění stejného druhu, může kterákoliv z nich prohlásit vůči druhé straně, že svoji pohledávku proti druhé pohledávce započítává[1]. Strana, které svědčí aktivně započítávaná pohledávka může k započtení přistoupit, jakmile je oprávněna požadovat uspokojení vlastní pohledávky a plnit vlastní dluh.

Zásadně se tedy vyžaduje

- vzájemnost pohledávek, kdy věřitel jedné pohledávky musí být současně dlužníkem druhé a naopak[2];
- existence pohledávek se zaměnitelným předmětem plnění (podle judikatury může být problematické započtení pohledávek na zaplacení, jsou-li vyjádřeny v rozličných měnách[3]);
- splatnost aktivně započítávané pohledávky, tj. oprávnění věřitele požadovat splnění své vlastní pohledávky (výjimkou je případ bezúplatného odsunutí splatnosti pohledávky dle § 1989 odst. 2 občanského zákoníku);
- splnitelnost pasivně započítávané pohledávky, tj. oprávnění dlužníka plnit svůj vlastní dluh a
- způsobilost pohledávek k započtení[4].

Omezení započtení

Limity započtení mohou vyplývat ze zákona či z ujednání stran.

Podle § 1987 občanského zákoníku nemůže být aktivně započítávanou pohledávkou pohledávka nevymahatelná u soudu, pohledávka nejistá ani pohledávka neurčitá[5].

Aktivně započítávat nelze proti (pasivní) pohledávce výživného pro osobu mladší 18 let, jež nenabyla plné svéprávnosti. Totožné platí o pohledávce na náhradu újmy způsobené na zdraví, ledaže se jedná o vzájemnou pohledávku stejného druhu (§ 1988 občanského zákoníku). Racio předmětného zákazu započtení spočívá v tom, že uvedené pohledávky jsou úzce spojeny s osobou věřitele a jeho základními životními potřebami; je u nich proto upřednostňován zájem na reálném naplnění těchto potřeb (fyzickém přijetí peněžitého plnění) oproti uspokojení náhradním způsobem.[6] Pasivní započítávanou pohledávkou dále nemůže být v omezeném rozsahu ani mzda, plat či odměna z dohod a jejich náhrady (§ 144a zákoníku práce).

Smluvní omezení institutu započtení zpravidla spočívá v zákazu započtení anebo v limitaci započtení např. co do výše zápočtu.

Překážkou nemusí být promlčení pohledávky, pakliže nastalo až poté, co se pohledávky staly způsobilými k započtení (§ 1989 občanského zákoníku)[7]. Jestliže aktivně započítávaná pohledávka nebyla promlčena v okamžiku, ke kterému by měl nastat účinek započtení, je započtení možné. Dřívější pomlčení však započtení brání (tj. postoupená pohledávka, která byla již před postoupením promlčená, nebude způsobilá k započtení jako aktivně započítávaná pohledávka[8]). Nutno dodat, že u pasivně započítávané pohledávky je zásadní splnitelnost (viz výše), přičemž skutečnost, zda jde o pohledávku promlčenou či nikoliv, není rozhodující. Proti promlčené pohledávce je tudíž započtení přípustné bez omezení[9].

Realizace a účinky zápočtu

Zápočet je učiněn jednostranným nebo dvoustranným právním jednáním. Zákon neklade požadavek na formu tohoto právního jednání, postačí tedy i pouhý ústní projev. Vyžadována je však specifikace započítávaných pohledávek nezaměnitelným způsobem.[10]

V důsledku započtení se obě pohledávky ruší v rozsahu, v jakém se vzájemně kryjí. Účinky zápočtu nastávají k okamžiku, kdy se obě pohledávky staly způsobilými k započtení. V případě jednostranného zápočtu nastávají účinky ex tunc. Není tedy podstatné, kdy nastanou účinky předmětného právního jednání. Naopak účinky zápočtu učiněného na základě dvoustranné dohody stran nastanou účinností této dohody, popř. k jinému okamžiku dle ujednání stran[11].

Závěr

Při uplatnění započtení pohledávek je vždy vhodné zkoumat, zda jsou naplněny zákonem stanovené předpoklady pro aplikaci tohoto institutu a případně také splněny limity stanovené stranami. Současně je nutné akcentovat další limitace (kromě výše uvedených), které mohou být dány například tím, že se proti osobě dlužníka vede insolvenční řízení (viz např. § 122, 140, 238 či 324 insolvenčního zákona[12]) či exekuční řízení (viz např. § 304 či 313 občanského soudního řádu).

Mgr. Kateřina Kösslerová
Advokátka

KLB LEGAL

KLB Legal, s.r.o., advokátní kancelář

Letenská 121/8
118 00 Praha 1

Tel.: +420 739 040 363

e-mail: info@klblegal.cz

---

[1] Nejedná-li se o výjimku stanovenou zákonem anebo ujednáním stran.

[2] Výjimkou je například situace předvídaná v § 1984 občanského zákoníku.

[3] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2017, sp. zn. 28 Cdo 4895/2016; srov. ROZSUDEK Krajského soudu v Ostravě ze dne 28.07.2017, sp. zn. 46 ICm 2667/2017: „[…] s ohledem na ust. § 1982 odst. 1 o.z. pokud jde o peněžité závazky, musejí být tyto ve stejné měně, aby mohlo dojít k zániku závazků započtením. Nový občanský zákoník nepřevzal v této otázce úpravu obsaženou v § 362 obchodního zákoníku, který zakládal kompenzabilitu alespoň u volně směnitelných měn. Započitatelnost peněžních částek vyjádřený v různých měnách tak bylo třeba sjednat. Taková možnost by mohla v daném konkrétním závazku vyplývat i z předchozí zavedené praxe stran či z (obchodních) zvyklostí.“

[4] K dosavadní právní úpravě viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2022, sp. zn. 28 Cdo 119/2022.

[5] K výkladu § 1987 odst. 2 občanského zákoníku srov. rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 9. 9. 2020, sp. zn. 31 Cdo 684/2020.

[6] VÝTISK, Michal. § 1988 [Omezení pasivní započitatelnosti]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 1.

[7] Podle komentářové literatury nemusí být nutně překážkou, došlo-li k promlčení aktivně započítávané pohledávky v okamžiku, ke kterému by měl nastat účinek započtení – srov. VÝTISK, Michal. § 1989 [Výjimky z omezení aktivní započitatelnosti]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 3.

[8] VÝTISK, Michal. § 1989 [Výjimky z omezení aktivní započitatelnosti]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 2.

[9] Viz výše.

[10] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2014, sp. zn. 32 Cdo 933/2013.

[11] VÝTISK, Michal. § 1982 [Předpoklady a účinky započtení]. In: PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. Občanský zákoník. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 26.

[12] NS 29 ICdo 76/2015, 29 ICdo 109/2016, 29 Cdo 1430/2014

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Lze sjednat kupní smlouvu s „utajenou“ kupní cenou?
- Novela stavebního zákona: přehled změn a dopadů do praxe po dokončení legislativního procesu
- Energetická náročnost budovy jako cenotvorný faktor
- Přechodná ustanovení novely stavebního zákona – co s vydaným závazným stanoviskem a JES?
- Koncentrace řízení v aktuální judikatuře Nejvyššího soudu
- Aktuální závěry ÚS a ESLP k právům biologického otce (První část – judikatura Ústavního soudu ČR)
- Podílové spoluvlastnictví manželů po rozsudku SDEU ve věci C-300/25 Duftošek
- Předkupní právo jako možná past
- Sleva z kupní ceny vadné nemovitosti podle aktuální judikatury Nejvyššího soudu
- Povinnosti transparentnosti podle AI Actu
- Když rodič nepředá dítě - náhradní péče a úhrada nákladů podle novely rodinného práva